

УДК 37.037-057.874/376.352.001.76

Рядова Л. О.
Шестерова Л. Є., к. фіз. вих., доцент
Харківська державна академія фізичної культури

УДОСКОНАЛЕННЯ ЗМІСТУ ЗАНЯТЬ З ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ШКОЛЯРІВ ІЗ ПОРУШЕННЯМИ ЗОРУ

Анотація. На підставі аналізу літературних джерел розглянуто відхилення в стані здоров'я дітей з порушенням зору, розкрито важливість фізичного виховання в корекції наявних недоліків у даній категорії дітей, проведено аналіз існуючих програм з фізичного виховання слабозорих дітей. Аналізуються деякі шляхи корекції недоліків у розвитку та фізичній підготовленості дітей шкільного віку, викликані порушеннями зору. У ході дослідження було встановлено, що фізичне виховання відіграє особливу роль у корекції та компенсації відхилень. Виявлено окремі публікації, присвячені розробці програм та методичних підходів, спрямованих на вдосконалення змісту уроків фізичного виховання школярів з порушеннями зору. Недостатня дослідженість проблеми потребує розробки нових шляхів підвищення фізичного розвитку та підготовленості дітей з вадами зору.

Ключові слова: діти з порушеннями зору, методичний підхід, слабозорі діти, фізичне виховання, фізична культура.

Вступ. Дитячі садки та школи для дітей з порушеннями зору є складовою частиною єдиної державної системи професійної освіти і функціонують на основі принципів, властивих цій системі. Навчання і виховання в дитячих садках та школах для дітей з порушеннями зору будується на особливих принципах і завданнях, спрямованих на відновлення, корекцію та компенсацію порушених і недорозвинених функцій, організацію диференційованого навчання.

Поряд із загальними завданнями охорони і зміцнення здоров'я, фізичне виховання спрямовано на подолання недоліків фізичного розвитку дітей з порушеннями зору. Порушення зору негативно впливає на оволодіння дітьми рухами, орієнтування в просторі, позначається на загальному фізичному розвитку дітей та стані здоров'я. Труднощі зорово-рухового орієнтування можуть призводити до гіподинамії, що негативно впливає на розвиток рухової активності дітей з порушеннями зору та загальний функціональний стан здоров'я.

Тому фізичне виховання включає ряд спеціальних корекційних завдань, що визначають процес подолання недоліків фізичного розвитку і здійснення взаємозв'язку з лікувально-виховною роботою:

- досягнення відповідного віковим особливостям рівня розвитку основних рухів, фізичних якостей;
- корекція здоров'я і фізичного розвитку шляхом застосування спеціальних засобів і методів, що сприяють підвищенню функціональних можливостей, зміцнюють опорно-руховий апарат, серцево-судинну і дихальну системи, розвиваючих і відновлюючих зір і зорово-рухове орієнтування;
- подолання недоліків, які виникають на фоні зорової патології при оволодінні рухами (скутості, малорухомості, невпевненості, боязні простору та ін.);
- активізація і тренування зорових функцій у процесі фізичного виховання в тісному взаємозв'язку з лікувально-виховною роботою.

Зниження загальної рухової активності школярів при підвищеному зоровому навантаженні може сприяти розвитку короткозорості. Фізичні вправи загальноорозвиваючого характеру, застосовані в сполученні

зі спеціальними вправами для цилиарного м'яза, зміцнюючими акомодацию, позитивно впливають на функції міопічного ока [1].

Порушення зору ускладнює оволодіння руховими діями в процесі навчання і виховання.

Цілеспрямовані й дозовані фізичні вправи є могутнім засобом корекції і компенсації недоліків фізичного і функціонального розвитку дітей з порушеннями зору визначаються великою роллю м'язової системи у життєдіяльності дитини. Рухова активність є необхідною умовою нормального функціонування внутрішніх органів [16].

Правильно організоване фізичне виховання допомагає не тільки ліквідувати недоліки фізичного розвитку, але й поліпшити зорові функції, попередити прогресування втрати зору. У зв'язку з цим у педагогічному процесі необхідно використовувати заняття різних типів, включати в них завдання з відновлення здоров'я дітей, застосовувати диференційований підхід. Тільки в цьому випадку можна говорити про збереження і поліпшення зору, корекцію визначених порушень у фізичному розвитку, підтримку рухової активності.

Існуючі програми з фізичного виховання не в повній мірі сприяють ефективності фізичного розвитку дітей, змістовний взаємозв'язок різних їх складових потребує вдосконалення [5].

Виходячи з вищезазначеного, розробка нового змісту занять з фізичного виховання школярів зі знизимим зором є досить актуальною проблемою.

Зв'язок роботи з науковими темами, планами. Дослідження проводиться згідно з Тематичним планом науково-дослідної роботи Харківської державної академії фізичної культури на 2013–2015 рр. за темою 3.5.29. «Теоретичні та прикладні основи побудови моніторингу фізичного розвитку, фізичної підготовленості та фізичного стану різних груп населення».

Мета дослідження: на основі аналізу літературних джерел вивчити проблему вдосконалення змісту занять з фізичного виховання слабозорих дітей.

Методи дослідження: аналіз та узагальнення науково-методичної літератури.

Результати дослідження та їх обговорення.

Програма з фізичної культури для учнів середніх класів зі зниженим зором включає розділи гімнастики, легкої атлетики, лижної підготовки та ігор, складена з урахуванням принципів системи фізичного виховання і спеціальної педагогіки. Зміст програми носить корекційну спрямованість, адаптований до можливостей слабозорих дітей і має прикладний характер. Кожний розділ програми, в свою чергу, містить теоретичні відомості, матеріал для корекції недоліків у розвитку м'язової сили, рухливості в суглобах, швидкості, спритності, витривалості, формування рухових умінь і навичок.

У розділ «Гімнастика» включені спеціальні фізичні вправи, які дозволяють впливати на різні ланки опорно-рухового апарату, м'язові групи і органи, коригувати недоліки розвитку. Застосування загальноорозвиваючих, підготовчих, спеціальних та інших вправ спрямовано на основні групи м'язів, розвиток гнучкості, швидкості, м'язової сили, координаційних здібностей, точності та функцій рівноваги. Вправи для формування і корекції постави допомагають учням правильно утримувати тіло сидячи, стоячи, при ходьбі й бігу. У зв'язку з ускладненням просторово-часового диференціювання при виконанні рухів, що вимагають високої точності, до програми включені вправи, спрямовані на розвиток точності рухів у часі, просторі і ступені м'язових зусиль.

На заняттях з гімнастики діти повинні оволодіти способами лазіння і перелізання, перенесення вантажів тощо.

Розділ «Легка атлетика» розрахований на оволодіння дітьми з вадами зору життєво важливими руховими навичками (ходьба, біг, стрибки, метання). Оволодіння технікою легкоатлетичних вправ повинно здійснюватися на основі використання на заняттях спеціальних підвідних вправ та розвитку у дітей швидкості та прудкості рухів, сили різних м'язових груп, спритності, гнучкості й витривалості. Причому вправи з бігу та ходьби застосовуються не лише у корекційних, а й у лікувально-оздоровчих цілях.

Значне місце в програмі приділяється метанням, які сприяють формуванню у слабозорих спритності дій з дрібними предметами, окоміру й влучності. Діти навчаються технічно правильно метати малі, великі та набивні м'ячі, різні предмети на дальність, задану відстань та в ціль.

Заняття з лижного спорту сприяють оздоровленню та загартуванню. Оволодіння способами пересування на лижах, спусків, гальмувань, поворотів має і велике прикладне значення. Під час організації занять з лижного спорту особливу увагу слід приділяти техніці безпеки й охороні здоров'я школярів. З урахуванням місцевих умов замість лижної підготовки можна проводити заняття на ковзанах.

Важливим розділом програми є «Ігри». Він включає рухливі та спортивні ігри. Такі заняття сприяють розвитку у слабозорих школярів рухових здібностей, зорових функцій, а також уваги, пам'яті, ініціативи, сміливості, витримки, послідовності рухів, просторових, часових і силових параметрів точності рухів. Особливою популярністю у дітей користуються волейбол і баскетбол, які проводяться за дещо спрощеними правилами. У кожному розділі включені вправи, націлені на розвиток рухових якостей: сили, гнучкості, витривалості, швидкості [12].

У той же час Б. В. Сермеєв (1983) рекомендує вчителям фізичної культури включати в заняття зі слабозорими дітьми для розвитку спритності такі вправи: ведення м'яча (на відрізу 10 м) на швидкість, повзання (5 м), ходьба по колоді, перелазіння через козла, ходьба по кубиках (5 м), влучення в ціль тенісним м'ячем з відстані 6 м. Для вдосконалення диференціювання м'язових зусиль він рекомендує: стрибки в довжину з місця на задану відстань, підскок угору на задану висоту, метання м'яча на задану відстань з різних вихідних положень, стискання ручного динамометра з величиною зусилля 10, 20, 30, 40 кг і т. д., метання гранати на задану відстань. З метою вдосконалення здатності диференціювати рухи у просторі Б. В. Сермеєв пропонує виконувати: піднімання рук (ніг, тулуба, передпліччя, кисті, гомілки з різних вихідних положень) до заданого кута з закритими очима з наступною корекцією амплітуди руху; теж саме з предметами; відтворення певної кількості кроків; біг по пам'яті – відтворення відрізків шляху; визначення відстані, диференціювання кутових рухів при виконанні вправ на гімнастичних снарядах; повороти на 70°, 90°, 100°, 120°, 270° і т. д., метання м'яча в ціль, стрибки з розбігу на задану відстань. Для диференціювання рухів у часі до змісту занять слід включати: виконання різних рухів у строго певний час, виконання комбінації вільних вправ за 2–3 хв, 10-кратне виконання вправи на точність за певний час. Крім того, для розвитку спритності цінність становлять загальноорозвиваючі вправи, що виконуються з предметами й без, з різних вихідних положень, у різних напрямках і площинах, з різною амплітудою і швидкістю. Рекомендуються також рухливі і спортивні ігри, акробатичні, вільні вправи, вправи на гімнастичних снарядах, опорні стрибки, стрибки на батуті, танцювальні вправи і вправи на рівновагу.

Б. В. Сермеєв (1987) пропонує включати в заняття з фізичного виховання дітей з порушеннями зору для розвитку статичної і динамічної рівноваги наступні вправи: стійки на одній нозі з відкритими і закритими очима з різними рухами вільної ноги і рук до втрати рівноваги, різноманітні вправи з предметами та без на гімнастичній лаві, колоді, ігри, естафети, смуги перешкод з елементами утримання рівноваги на двох або одній нозі, проходження відрізків різної довжини із закритими очима після багаторазових обертань навколо себе.

І. В. Героева (1996) вважає, що для вдосконалення методики профілактики короткозорості в системі фізичного виховання школярів молодшого шкільного віку в заняття слід включати спеціальні вправи для м'язів тулуба, адаптаційні спортивні ігри для тренування апарату акомодатції, вправи, спрямовані на розвиток статичної силовій витривалості.

Л. В. Харченко (1999) рекомендує застосовувати в практиці адаптивного фізичного виховання спеціальної корекційної програми, спрямованої на вдосконалення координаційних здібностей школярів 8–12 років з порушеннями зору. Програма розроблена з урахуванням специфіки захворювань та характеру обмежень для певних видів фізичних вправ. Вона розрахована на 30 занять і складається з тестуючої і навчальної частин. За даними автора, зміст її сприяє підвищенню рівня розвитку реакуючої здатності в середньому на 50%, тактильно-кінестетичної здібності на 27%, здатності до орієнтації в просторі на 25%,

здатності до збереження рівноваги на 26%.

О. І. Макаренко (2000) пропонує включати в зміст занять з фізичного виховання в школах-інтернатах для слабозорих дітей 13–15 років комплекс загально-розвиваючих та спеціальних вправ для очей за адаптованою методикою. Застосування його проводиться з урахуванням захворювання органу зору та дозволяє поліпшити фізичний розвиток і рухову підготовленість дітей.

І. Ю. Горська (2001) рекомендує включати в практику фізичного виховання спеціальних шкіл методологічний підхід, заснований на застосуванні «блокової» системи побудови програм, що стимулює процеси корекції і компенсації порушених функцій аналізаторів і ЦНС.

Для вдосконалення діючої програми з фізичного виховання Д. О. Силантьєв (2001) пропонує використовувати в заняттях з плавання для слабозорих дітей 7–10 років розроблену їм корекційну методику.

Н. М. Мелантьєва (2004) вважає необхідним включати в заняття комплекси спряжених вправ, які дозволять підвищити ефективність педагогічного впливу на формування постави у молодших школярів з порушеннями зору.

Л. А. Єраковою (2005) розроблені практичні рекомендації з навчання руховим діям і розвитку рухових якостей у процесі адаптивного фізичного виховання сліпих і слабозорих школярів та напрями їх використання в спеціалізованих інтернатах.

К. С. Яримбаш (2006) рекомендує використовувати під час проведення занять з плавання в спеціальних школах-інтернатах для слабозорих підлітків методику корекційно-оздоровчого впливу на формування рухової сфери, спрямовану на усунення порушень фізичного розвитку. Вона складається з корекційних вправ та ігор на воді та на суші з урахуванням індивідуальних здібностей і можливостей слабозорих підлітків та рівня їх статевого дозрівання.

О. В. Криличенко (2007) вважає, що розвиток витривалості у школярів з порушеннями зору буде ефективним, якщо заняття з фізичного виховання проводитимуться за технологією, що передбачає: використання спеціальних корекційно-спрямованих дидактичних комплексів; створення спеціального корекційно-педагогічного середовища для фізичного виховання дітей з порушеннями зору; впровадження індивідуально дозованих рухових режимів з урахуванням особливостей зорового сприйняття; проведення систематичного медичного контролю стану дітей означен-

ної категорії під час занять з фізичного виховання.

О. Ю. Коломійченко (2007) пропонував використовувати на уроках фізичної культури для слабозорих учнів молодших класів технологію корекційного та цілеспрямованого розвитку гнучкості як прояву рухливості в суглобах, компонента їх просторової орієнтації, сенсорної і пропріоцептивної чутливості.

Л. Ю. Коткова (2008) рекомендує використовувати у варіативній частині уроку фізичної культури слабозорих школярів 14–15 років комплексно-методичний підхід, спрямований на корекцію і розвиток рухових якостей і координаційних здібностей.

О. А. Юрченко (2013) пропонує запровадити в спеціалізованих навчальних закладах для дітей з послабленим зором модульну технологію корекції порушень просторової орієнтації тіла.

Таким чином, фахівцями у сфері адаптивної фізичної культури були розроблені і рекомендовані до включення в програму фізичного виховання слабозорих дітей різноманітні засоби, методи та методичні підходи. Разом з тим, у доступній нам літературі практично не виявлено публікацій, присвячених використанню у фізичному вихованні школярів з вадами зору вправ, спрямованих на зміну функціонального стану аналізаторних систем і впливаючих на рівень фізичної підготовленості.

Висновки:

1. Аналіз сучасної наукової літератури свідчить про особливу роль фізичного виховання в корекції та компенсації відхилень у дітей з порушеннями зору.

2. Аналіз та узагальнення наукових даних з проблеми фізичного виховання слабозорих дітей дозволили виявити окремі публікації, присвячені розробці програм та методичних підходів, спрямованих на вдосконалення змісту уроків фізичного виховання школярів з вадами зору.

3. Вивчення різних аспектів фізичної культури, результатів численних досліджень, аналіз програм з фізичного виховання для школярів із вадами зору призвело до висновку про необхідність пошуку шляхів підвищення їх фізичного розвитку та підготовленості, одним з яких, на наш погляд, може бути застосування вправ, спрямованих на зміну функціонального стану сенсорних систем.

Перспективи подальших досліджень: доповнення змісту програми з фізичного виховання вправами, спрямованими на зміну функціонального стану сенсорних систем слабозорих дітей середнього шкільного віку.

Список використаної літератури:

1. Аветисов Э. С. Физкультура при близорукости / Э. С. Аветисов, Е. И. Ливадо, Ю. И. Курпан. – М. : Советский спорт. – 1993. – 80 с.
2. Героева И. В. Методика профилактики близорукости у младших школьников средствами физического воспитания : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / И. В. Героева. – М., 1996. – 180 с.
3. Горская И. Ю. Теоретические и методологические основы совершенствования базовых координационных способностей школьников с различным состоянием здоровья : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / И. Ю. Горская. – Омск, 2001. – 455 с.
4. Єракова Л. А. Диференційоване фізичне виховання сліпих і слабозорих школярів в умовах спеціалізованого інтернату : автореф. дис. ... на здобуття наукового ступеня канд. наук з фіз. виховання і спорту : 24.00.02 / Л. А. Єракова. – К., 2005. – 19 с.
5. Земсков Е. А. Методика двигательной подготовки детей дошкольного возраста на функциональных занятиях с преимущественным использованием средств основной гимнастики : [учебное пособие] / Е. А. Земсков. – М., 1993. – С. 63–66.
6. Коломійченко О. Ю. Розвиток гнучкості у слабозорих школярів молодших класів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.03 / О. Ю. Коломійченко. – Одеса., 2007. – 254 с.
7. Коткова Л. Ю. Использование комплексно-методического подхода в процессе физического воспитания слабовидящих школьников 14–15 лет / Л. Ю. Коткова // Формирование физической культуры и культуры здоровья учащихся в усло-

виях модернизации образования : [материалы Всероссийской научно-практической конференции]. – Елабуга, 12–13 ноября 2008 г. – С. 112–117.

8. Криличенко О. В. Корекція витривалості школярів з вадами зору засобами фізичної культури : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.03 – корекційна педагогіка / О. В. Криличенко. – Одеса, 2007. – 254 с.

9. Макаренко О. И. Реабилитация слабовидящих детей 13–15 лет в условиях школы-интерната средствами физического воспитания : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / О. И. Макаренко. – СПб., 2000. – 119 с.

10. Мелантьева Н. Н. Формирование осанки у младших школьников с нарушением зрения в процессе занятий физическими упражнениями в специальной (коррекционной) школе : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Н. Н. Мелантьева. – Санкт-Петербург, 2004. – 201 с.

11. Програма з фізичної культури для учнів зі зниженим зором 5–10 класи // Укл. Б. В. Сермеев, Ю. В. Павлов та ін. – К. : ІСДО, 1995. – 56 с.

12. Сермеев Б. В. Физическое воспитание слабовидящих детей : [пособие для учителей] / Б. В. Сермеев. – М. : Просвещение, 1983. – С. 74–77.

13. Сермеев Б. В. Физическое воспитание детей с нарушением зрения / Б. В. Сермеев. – К. : Здоровья, 1987. – С. 70–71.

14. Силантьев Д. О. Корекція фізичного розвитку слабозорих дітей засобами плавання : автореф. дис. ... на здобуття наукового ступеня канд. пед. наук : 13.00.03 / Д. О. Силантьев. – Київ, 2001. – 20 с.

15. Синельникова Т. В. и др. Специфика развития физической работоспособности детей с ослабленным зрением / Т. В. Синельникова // Региональные проблемы физической культуры и спорта : [материалы науч.- практ. конф.]. – Омск, 1993. – С. 61–63.

16. Харченко Л. В. Совершенствование базовых координационных способностей школьников 8–12 лет с нарушением зрения : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Л. В. Харченко. – Омск, 1999. – 192 с.

17. Юрченко О. А. Корекція порушень просторової орієнтації тіла дітей молодшого шкільного віку з послабленим зором у процесі фізичного виховання : автореф. дис. ... на здобуття наукового ступеня канд. наук з фіз. виховання і спорту : 24.00.02 / О. А. Юрченко. – К., 2013. – 20 с.

18. Яримбаш К. С. Педагогічні основи корекції рухової сфери слабозорих підлітків засобами плавання : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.03 / К. С. Яримбаш. – Запоріжжя, 2006. – 222 с.

Стаття надійшла до редакції 25.10.2013 р.

Опубліковано: 30.12.2013 р.

Аннотация. Рядовая Л. О., Шестерова Л. Е. Совершенствование содержания занятий по физическому воспитанию школьников с нарушениями зрения. На основе анализа литературных источников рассмотрены отклонения в состоянии здоровья детей с нарушением зрения, раскрывается важность физического воспитания в коррекции имеющихся недостатков у данной категории детей, проводится анализ существующих программ по физическому воспитанию слабовидящих. Анализируются некоторые пути коррекции недостатков в развитии и физической подготовленности детей школьного возраста, вызванные нарушениями зрения. В ходе исследования было установлено, что физическое воспитание играет особую роль в коррекции и компенсации отклонений. Выявлены отдельные публикации, посвященные разработке программ и методических подходов, направленных на совершенствование содержания уроков физического воспитания школьников с нарушениями зрения. Недостаточная исследованность проблемы требует разработки новых путей повышения физического развития и подготовленности детей с нарушениями зрения.

Ключевые слова: дети с нарушениями зрения, слабовидящие дети, методический подход, физическое воспитание, физическая культура.

Abstract. Riadovaia L. O., Shesterova L. E. Improving the content of physical education classes students with visual impairments. The article presents the information about deviation in children's health, on the basis of different sources analysis. The importance of physical education in the correction of deficiencies in this category of children, the analysis of existing programs of physical education of visually impaired. Consider some of the ways of correction of shortcomings in the development and physical fitness of children of school age caused by impaired. The study found that physical education plays a special role in the correction and compensation deviations. Identified some publications, devoted to the elaboration of programs and methodological approaches aimed at improvement of the content of the lessons of physical education of pupils with visual impairments. Insufficient investigation of the problem require the development of new ways to improve the physical development and training of children with impaired vision.

Key words: children with impaired vision, visually impaired children, methodical approaches, physical education, physical culture.

References:

1. Avetisov E. S., Livado Ye. I., Kurpan Yu. I. Fizkultura pri blizorukosti [Physical training with myopia], Moscow, 1993, 80 p. (rus)

2. Geroyeva I. V. Metodika profilaktiki blizorukosti u mladshikh shkolnikov sredstvami fizicheskogo vospitaniya : dis. ... kand. ped. nauk [Methodology prevention of myopia in primary school children by means of physical education : diss.], Moscow, 1996, 180 p. (rus)

3. Gorskaya I. Yu. Teoreticheskiye i metodologicheskiye osnovy sovershenstvovaniya bazovykh koordinatsionnykh sposobnostey shkolnikov s razlichnym sostoyaniyem zdorovya : dis ... d-ra ped. nauk [Theoretical and methodological basis for improvement of basic coordination abilities of schoolchildren with different health : diss.], Omsk, 2001, 455 p. (rus)

4. Yerakova L. A. Diferentsiyovane fizichne vikhovannya slipikh i slabozorikh shkolnyariv v umovakh spetsializovanogo internatu : avtoref. dis. ... na kand. nauk z fiz. vikhovannya i sportu [Differential physical training blind and visually impaired students in a specialized boarding : Authors thesis], Kyiv, 2005, 19 p. (ukr)

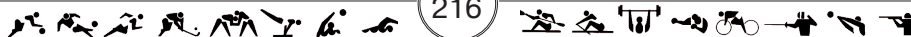
5. Zemskov Ye. A. Metodika dvigatelnoy podgotovki detey doshkolnogo vozrasta na funktsionalnykh zanyatiyakh s preimushchestvennym ispolzovaniye sredstv osnovnoy gimnastiki [Methods of motor preparation of preschool children to the functional classes with the primary use of the main gymnastics], Moscow, 1993, pp. 63–66. (rus)

6. Kolomiychenko O. Yu. Rozvitok gnuchkosti u slabozorikh shkolnyariv molodshikh klasiv : dis... kand. ped. nauk [The development of flexibility in impaired primary school children : diss.], Odesa., 2007, 254 p. (ukr)

7. Kotkova L. Yu. Formirovaniye fizicheskoy kultury i kultury zdorovya uchashchikhsya v usloviyakh modernizatsii obrazovaniya [Formation of physical culture and that of the health of students in the modernization of education], pp. 112–117. (rus)

8. Krilichenko O. V. Korektsiya vitrivalosti shkolnyariv z vadami zoru zasobami fizichnoy kulturi : dis. ... kand. ped. nauk [Correction endurance of students with visual impairments by means of physical culture : diss.], Odesa, 2007, 254 p. (ukr)

9. Makarenko O. I. Reabilitatsiya slabovidyashchikh detey 13–15 let v usloviyakh shkolny-internata sredstvami fizicheskogo vospitaniya : dis ... kand. ped. nauk [Rehabilitation of visually impaired children 13–15 years old in boarding school by means of

physical education : diss.], Saint Petersburg, 2000, 119 p. (rus)

10. Melantseva N. N. Formirovaniye osanki u mladshikh shkolnikov s narusheniyem zreniya v protsesse zanyatiy fizicheskimi uprazhneniyami v spetsialnoy (korrektsionnoy) shkole [Formation of posture in primary school children with visual impairment in the process of exercise in a special (correctional) school], Saint Petersburg, 2004, 201 p. (rus)

11. Sermeyev B. V., Pavlov Yu. V. Programa z fizichnoi kulturi dlya uchniv zi znizhenim zorum 5–10 klasi [The program of physical education for students with low vision in 5–10 classes], Kyiv, 1995, 56 p. (ukr)

12. Sermeyev B. V. Fizicheskoye vospitaniye slabovidyashchikh detey [Physical education of visually impaired children], Moscow, 1983, pp. 74–77. (rus)

13. Sermeyev B. V. Fizicheskoye vospitaniye detey s narusheniyem zreniya [Physical education of children with visual impairment], Kyiv, 1987, pp. 70–71. (rus)

14. Silantev D. O. Korektsiya fizichnogo rozvitku slabozorikh ditey zasobami plavannya : avtoref. dis. ... kand. ped. nauk [Correction physical development of visually impaired children by means of swimming : Authors thesis], Kyiv, 2001, 20 p. (ukr)

15. Sinelnikova T. V. Regionalnyye problemy fizicheskoy kultury i sporta [Regional problems of physical culture and sports], Omsk, 1993, p. 61–63. (rus)

16. Kharchenko L. V. Sovershenstvovaniye bazovykh koordinatsionnykh sposobnostey shkolnikov 8–12 let s narusheniyem zreniya : dis ... kand. ped. nauk [Improving basic coordination abilities schoolchildren aged 8–12 years with a visual impairment], Omsk, 1999, 192 p. (rus)

17. Yurchenko O. A. Korektsiya porushen prostorovoi orientatsii tila ditey molodshogo shkolnogo viku z poslablenim zorum u protsesi fizichnogo vikhovannya : avtoref. dis. ... kand. nauk z fiz. vikhovannya i sportu [Correction of the spatial orientation of the body of elementary school children with weak eyesight during physical education : Authors thesis], Kyiv, 2013, 20 p. (ukr)

18. Yarimbash K. S. Pedagogichni osnovi korektsii rukhovoi sferi slabozorikh pidlitkiv zasobami plavannya : dis. ... kand. ped. nauk [Teaching the basics correct motor areas visually impaired teenagers swimming facilities : diss.], Zaporizhzhya, 2006, 222 p. (ukr)

Received: 14.09.2013.

Published: 30.12.2013.

Лилиана Олеговна Рядовая, Lil1ana@mail.ru; Харьковская государственная академия физической культуры: ул. Клочковская 99, г. Харьков, 61058, Украина.

Людмила Егоровна Шестерова, к. физ. восп., доцент, infiz@kharkov.ukrtel.net; Харьковская государственная академия физической культуры: ул. Клочковская 99, г. Харьков, 61058, Украина.

Liliana Riadovaia, Lil1ana@mail.ru; Kharkiv State Academy of Physical Culture: Klochkovskaya 99, Kharkiv, 61058, Ukraine.

Ludmila Shesterova, Ph.D. (Physical Education and Sport), Associate Professor, infiz@kharkov.ukrtel.net; Kharkiv State Academy of Physical Culture: Klochkovskaya 99, Kharkiv, 61058, Ukraine.

